

FELSŐOKTATÁS-PEDAGÓGIA

A FRANKOFÓN VILÁGBAN

BAJOMI IVÁN
ELTE TáTK, Budapest

Beérkezett: 2023. december 1., elfogadva: 2024. február 1.

A tanulmány Észak-Amerika és Európa francia ajkú térségei kapcsán tekinti át azt, hogy miként került előtérbe a felsőoktatásban dolgozó oktató-kutatók pedagógiai felkészültségének javítása. Az egyetemi hallgatóság létszámának és heterogenitásának növekedésén túl Québec tartomány esetében az angolszász minták erőteljes jelenléte, míg a nagy önállóságot élvező belgiumi és svájci egyetemek esetében az intézmények közötti verseny és a minőségbiztosítás szerepének növekedése járulhatott hozzá a vizsgált folyamat térnyeréséhez. A korábban centralizáltan irányított francia egyetemek esetében viszont csak a 2010-es évek országos felsőoktatási intézkedései tudták elősegíteni a szóban forgó folyamat kibontakozását.

Kulcsszavak: hallgatócentrikus módszerek, pedagógiai tanácsadók, egyetemi pedagógiai központok

PEDAGOGIES IN THE FRANCOPHONE HIGHER EDUCATION

This study examines how higher education institutions in the French-speaking regions of North America and Europe have focused on improving the pedagogical skills of teacher-researchers. In addition to the increasing size and heterogeneity of the university student population, in the case of Quebec, the strong presence of Anglo-Saxon models, while in the case of the highly autonomous Belgian and Swiss universities, competition between institutions and the growing role of quality assurance, may have contributed to the process studied. For French universities, on the other hand, which were previously centrally managed, only the special national measures taken in the field of higher education in the 2010s may have facilitated the development of this process.

Keywords: student-centred methods, pedagogical counsellors, university teaching centers

Levelező szerző: Bajomi Iván ny. egyetemi adjunktus, 1141, Budapest, Szilágysomlyó utca 47/A.
E-mail: bajomi.ivan@gmail.com

Tanulmányomban annak áttekintésére vállalkozom, hogy különböző francia ajkú térségekben mikor és hogyan fogalmazódott meg az gondolat, hogy pedagógiai ismeretekkel, készségekkel is fel kell ruházni a felsőfokon oktatókat. Egyben azt is számba veszem, hogy a különböző térségekben milyen típusú megoldások intézményesültek.

Írásom létrejöttének fontos előzménye, hogy az e lapszámot előkészíteni hivatott egyik szerkesztői ülés nyomán francia nyelvű internetes oldalakon böklászni kezdtem témába vágó írások után. Rövid keresgélés után kiderült, hogy több mint 40 éve, 1981 óta létezik egy olyan felsőoktatás-pedagógiával foglalkozó, francia ajkú szakembereket tömörítő nemzetközi szakmai szervezet (*Association internationale de pédagogie universitaire – Nemzetközi Egyetempedagógiai Egyesület*), amely a felsőoktatási intézményekben folyó oktatómunka pedagógiai dimenzióinak javítását tekinti fő feladatának. Az egyesület, túl azon, hogy számos nemzetközi konferenciát szervezett, folyóiratot is kiad, amely újabban a *Revue internationale de pédagogie de l'enseignement supérieur* címen jelenik meg. (A cím rövidítve *RIPES*, magyarul pedig *A felsőoktatás-pedagógia nemzetközi folyóirata*.) Bár francia a szervezet munkanyelve, tévedés lenne azt gondolni, hogy az egyesület létrejöttét Franciaországban dolgozó szakemberek kezdeményezték. Mint később látni fogjuk, az öreg kontinensen valószínűleg Belgium egyik nagy múltú egyeteme jelölhető meg a legújabbkori felsőoktatás-pedagógiai kezdeményezések bölcsőjének. Ugyancsak elmondható, hogy Kanada Québec nevű tartományában jóval hamarabb letek követőkre a szóban forgó területtel kapcsolatos kezdeményezések, mint Franciaországban.

Az angolszász egyetempedagógiai kezdeményezések átvételében élenjáró kanadai tartomány, Québec

Ez utóbbi tényállás kialakulásában minden bizonnyal szerepet játszott, hogy a felsőoktatás-pedagógia művelésének gyökerei először az angolszász országokban alakultak ki. Egy kanadai francia nyelvű dokumentum így fogalmaz ezzel kapcsolatban: „A kanadai, amerikai, ausztrál, ázsiai és európai egyetemeken az oktatók és tanársegédek számára kínált, kreditpontot nem adó tanfolyamok számosak és változatosak, mind a forma, mind a tartalom, mind az időtartam tekintetében. Meg kell jegyezni, hogy az ilyenfajta tanfolyamok túlnyomórészt angol nyelvű környezetben alakultak ki, ahol a színvonalas oktatómunkát a képzési központoktól kezdve az egyetemen kívüli akkreditált programokon át a kormányzati támogatásig sokféle kezdeményezés segíti. (...) Az Egyesült Államokban az egyetemek több mint egyharmada rendelkezik a professzorok és oktatók számára szolgáltatásokat nyújtó tanárképző vagy szakmai továbbképző központtal (...)” (*Romainville–Loiola 2008: 644–645.*)

Az USA közelsége és az, hogy a kanadai francia ajkú egyetemi szakemberek jelentős része jól tud angolul, vélhetően fontos szerepet játszottak abban, hogy Québecben¹ is megjelenjenek, illetve elterjedjenek a felsőoktatás-pedagógiai kezdeményezések – még ha lehetséges is, hogy a mintakövetés ezen a területen is némi késéssel történt, miként ezt az oktatáskutatással kapcsolatban megállapította két québeci szerző: „Mivel Québec nagyrészt integrálódott az angol nyelvű Észak-Amerikába (az Egyesült Államokba és az angol nyelvű Kanadába), az oktatáskutatás területén a fejlődés főbb tendenciái gyakran néhány évtizedes késéssel jelentkeznek.” (*Karsenti–Tarđif 2020: 147.*)²

Egy másik québeci szerzőpáros írásának tükrében érdemes megnézni, hogy miféle pedagógiai segítséget kapnak a szóban forgó kanadai tartomány felsőoktatási intézményeiben dolgozó oktató-kutatók: „Sok québeci egyetem, főként a régebbiek, mintegy negyven évvel ezelőtt az egyetemi

¹ A közel 39 milliós Kanada lakosságának kevesebb mint egynegyede, 7,8 millió fő francia ajkú, akiknek nagy többsége az ország keleti részén elhelyezkedő Québec tartományban él.

² A szövegben előforduló idézetek szövegét a szerző fordította franciából.

oktatók képzését támogató egységeket hoztak létre (...). E támogató szolgálatok éppúgy elhelyezkedhetnek központi szinten és/vagy a tanárokhöz közel, magukon a karokon belül. A 43 000 hallgatót képző, 1625 professzort és 2 105 egyéb oktatót foglalkoztató Laval Egyetemen³ 48 oktatási tanácsadó dolgozik, míg a 32 000 hallgatóval rendelkező, 1 742 professzort és 2 000 egyéb oktatót alkalmazó Sherbrooke-i Egyetemen⁴ 22 tanácsadó működik. A szóban forgó egységek egyéni vagy csoportos támogatást nyújtanak, az oktatók tudatosságát növelő tevékenységeket szerveznek (néhány órás foglalkozásokat egy adott témában), illetve hosszabb időtartamú, kreditként elszámolható tanfolyamokat.” (*Lison–Paquelin* 2019: 65.)

Az egyetempedagógia belgiumi megjelenése

Belgium⁵ kapcsán nem csupán a módszeres felsőoktatás-pedagógiai érdeklődés-kísérletezés megjelenésének hozzávetőleges időpontját lehet megjelölni, hanem azt az intézményt és egyben személyt is, aki kezdeményező szerepet játszott a szóban forgó területen. A kezdetek színhelyeként a Louvain-la-Neuve-i zöldmezős egyetemi beruházásként létrejött kampuszt, vagyis a Louvain-la-Neuve-i Katolikus Egyetemet szokták megjelölni. Ennek az universitasnak az elődintézményét, a Leuveni Egyetemet a 400 évnél hosszabb múltra visszatekintő egyetemek között szokták számon tartani, noha valójában 1832-ben, a belga forradalmat követően alapították újjá ezt a katolikus egyetemet. A nagy múltra visszatekintő kereskedővárosban, Leuvenben, amelyet napjainkban főleg flamand ajkú lakosok laknak, az 1960-as évek végén a flamand nacionalisták által szervezett tüntetések nyomán következett be az egyetemszakadás. Ezt követően épült fel Brüsszeltől 25 kilométerre délre zöldmezős beruházásként egy modern egyetemváros, mely a francia ajkú intézményként működő Louvain-la-Neuve-i Katolikus Egyetem székhelyéül szolgál. Az immár lassan hatvanéves múltra visszatekintő felsőoktatási intézmény a korábban egységes, 1995-ben kettévált Brabant tartomány déli részéből létrejött Vallon-Brabant tartomány területén található Ottignies nevű település határában bújik ki a földből. Ezzel szemben a Katholieke Universiteit Leuven néven „továbbélő” flamand nyelvű egyetem ma is az 1995-ben létrejött Flamand Brabant tartomány székhelyén, Leuvenben működik.

A felsőoktatás-pedagógia belgiumi alapító atyjaként számon tartott Jean Demal abbé (1923–2014) a francia nyelvű egyetemként működő Louvain-la-Neuve-i Egyetem zoológus professzoraként és egyben az intézmény rektorhelyetteseként dolgozott. A nemzetközi szinten is ismert pedagógiai szakértő, Jean-Marie de Ketele így emlékezett vissza Demalra: „Mintthogy pszichológiai és egy neveléstudományi mesterdiploma is volt a zsebemben és mivel egész egyetemi pályafutásom alatt hallgatói képviselőként ténykedtem, 1970-ben (...) behívtott magához az akkori rektorhelyettes, Jean Demal. (...) Megkért, hogy dolgozzak vele együtt egy olyan kérdőívön, amelyet ki akar küldeni (...)

³ Amerika legrégebbi és legnagyobb hallgatói létszámú francia ajkú egyeteme a Laval Egyetem, amely a francia ajkú Québec tartomány szintén Québec nevű fővárosában működik. Nevét az egyetem elődintézményét, a Québeci Szemináriumot 1663-ban megalapító François de Laval katolikus érsekről kapta. (Nem árt tudni, hogy ez az egyetem nem Québec tartomány Montréal szomszédságában elhelyezkedő közel félmillió lakosú Laval nevű településen működik.)

⁴ A 19. század elején többségében angol ajkú városban ma már a francia ajkúak vannak többségben, ennek ellenére a település a Québec tartományban kivételesnek tekinthető kétnyelvű státuszt élvez. Noha Québec tartományban igen jelentős az angol ajkú, illetve kétnyelvű lakosság részaránya, a szeparatista-nacionalista törekvések jegyében 1974-ben olyan törvényt szavaztak meg, amelynek értelmében Québec tartományban csak a francia nyelvet tekintik a terület hivatalos nyelvének. A francia nyelvű Wikipédia szerint a tartományban élők majd négyötöde (79,1%) vallja magát francia ajkúnak és közel egytizedük mondja magát angol ajkúnak (8,9%), és nem sokkal haladja meg a fél százalékot (0,6%) az egykoron eszkimónak mondott inuitoknak, illetve a különféle indián közösségek leszármazottainak a részaránya. „A lakosság 45%-a különböző mértékben beszél vagy ért angolul, különösen a fiatalabbak.” https://hu.frwiki.wiki/wiki/D%C3%A9mographie_linguistique_du_Qu%C3%A9bec

⁵ A 11 millió fős Belgium lakosságának bő egyharmada francia ajkú, akiknek a zöme az ország déli részén, Valloniában és az ország egyébként flamand ajkú régiójában fekvő Brüsszelben él.

az egyetem összes oktatójának. (...) összeállítottuk ezt a nagyon nyitott kérdőívet: »ha valami innovatív csinálnak az oktatás terén, bármit is értsenek innovatívon, osszák meg velünk«. (...) Több mint 300 válasz érkezett, amelyeket elemezni kezdtünk. Azt mondtuk magunkban: »Ez fantasztikus, tényleg vannak emberek ezen az egyetemen, akik gondolkodnak a képzésük javításán«. Készítettünk egy időszaki kiadványt, amelynek a zöld hírlevél nevet adtuk. Ennek négy oldalán minden hónapban leírtunk egy innovatívnak tűnő egyetemi oktatási megoldást, amelyet az adatbázisunkból választottunk ki. Ebből kiindulva félnapos rendezvényeket tartottunk, melyek lehetőséget adtak a tanítási módszerek cseréjére. Így született meg az egyetemi oktatási forrásközpont. Végül Jean Demalnak, mivel számos szakmai utat tett főleg Québecbe és Franciaországba, lehetősége nyílt az AIPU (*Association internationale de pédagogie universitaire*) megalapítására is.” (Bucheton et al. 2020: 6. bekezdés.) E visszaemlékezés többek között azért érdekes, mert rávilágít arra, hogy az oktatási intézményekben általában egymástól elszigetelten dolgoznak a tanárok, akiknek sem arról nincs tudomásuk, hogy milyen problémákkal küszködnek társaik, sem arról, hogy ki milyen módon próbál úrra lenni a nehézségeiken.

A most idézett Jean-Marie de Ketele és szerzőtársa egy tanulmányukban így számoltak be arról, hogy a Louvain-la-Neuve-i Katolikus Egyetem irányítói hogyan próbálták ösztönözni az oktatói munka színvonalának növelését: „A vezetés, főként a Tanulmányi Bizottság révén megdicsérte az innovátorokat, és újításokra próbálták ösztönözni a kollégákat, mindenekelőtt azért, hogy erőforrásokhoz juttatták őket, így például igénybe vehették az Audiovizuális Központ munkatársainak szakértelmét, továbbá többletfinanszírozásról is gondoskodtak, esetenként pedig további személyzetet bocsátottak a rendelkezésükre. Arra is biztatták a tanárokat, hogy vegyenek részt a Jean Demal által 1980-ban alapított Nemzetközi Egyetemi Oktatási Egyesület (AIPU) munkájában. Ez sok tanárt arra ösztönözt, hogy közös kutatómunkát végezzen, mindenekelőtt azokról a tényezőkről, amelyek a középiskolából a felsőoktatásba való átmenet során a diákok sikerét és kudarcait befolyásolják, vagy az innovatív tanítási módszerekről és azok hatásairól. Az egyesület révén a belga tanárok kapcsolatba kerülhettek más országokban, főleg Kanadában dolgozó kollégákkal, akiknek a speciális tudását már akkor is elismerés övezte. Így vált lehetővé, hogy a louvaini mérnökképzésnek a felsőoktatás-pedagógia terén úttörő szerepet játszó vezetői megismerhessék a Sherbrooke-i Egyetem orvosi karán kifejlesztett probléma- és projektalapú megközelítést (...)” (Lebrun–De Ketele 2019: 72.)

A most idézett szerzők tanulmányukban azt is bemutatják, hogy előbb a Louvain-la-Neuve-i Egyetemen, majd Belgium többi francia nyelvű egyetemén⁶ az oktatómunka színvonalának emelése több egymástól különböző megközelítés, intézményes megoldás egyidejű érvényesítésén alapul: „Jelenleg a felsőoktatás-pedagógia az említett egyetemeken a következő pillérekre épül: a hallgatókat támogató rendszerek; az oktatómunka hallgatói értékelése (...); a tanítási tevékenység fokozatos figyelembevétele a kinevezések és előléptetések során; az egyetemeken és a főiskolákon végzett tanári tevékenység professzionalizálása; a pedagógiai és oktatástechnológiai központok személyzetének professzionalizálása; az egyetemi oktatással kapcsolatos kutatások szerepének növelése; a különböző minőségértékelési rendszerek jelentőségének növelése a felsőoktatási intézményekben.” (Lebrun–De Ketele 2019: 72.)

A francia ajkú svájci kantonok esete

Az iménti áttekintés után természetes módon adódik az a kérdés, hogy mi a helyzet Svájcban, ahol a francia nyelvű felsőoktatási intézmények száma, hallgatólétszáma nagyságrendileg nem különbö-

⁶ Például a Liège, Mons és Namur városában működő egyetemeken, akárcsak a Brüsszelben működő Szabad Egyetemen (Université Libre de Bruxelles) és szintén a belga fővárosban létesült Saint Louis Egyetemen.

zik számottevően a belgiumi értékektől.⁷ Mindkét országban jelentős előrelépés történt a korábbi helyzethez képest abban a tekintetben, hogy az elmúlt évtizedekben létrejöttek olyan egyetemen belüli vagy kívüli szolgáltató egységek, amelyek segítséget tudnak adni az oktatóknak ahhoz, hogy sikeresebben tanítsanak, illetve abban, hogy motiváltabbak legyenek a hallgatók, kevesebben morzsolódjanak le tanulmányaik megkezdése után. Ugyanakkor egy téren alapvető különbség észlelhető Belgium és Svájc között. Míg a fentebb idézett szakértők azt hangsúlyozták, hogy Belgiumban sok pillére van a felsőoktatás-pedagógiai tevékenységeknek, a svájci viszonyok kapcsán egy írás az egyetemeken, főiskolák működésével kapcsolatos tudományos vizsgálódások szinte teljes hiányára hívta fel a figyelmet, ami különösen meglepő a svájci pedagógiai gondolkodás és kutatás előzményeinek fényében, gondoljunk csak Pestalozzi személyére, vagy a pedagógiai kutatások művelésében és a reformpedagógiai gondolkodás terjesztésében egyaránt fontos szerepet játszó, a 20. század elején alapított genfi Jean-Jacques Rousseau Intézetre: „A francia nyelvű Svájcban folyó oktatási kutatások áttekintése végén megállapíthatjuk, hogy az egyetemi intézményekben csak kismértékben vannak jelen a pedagógiai kutatások. Az általunk bemutatott első próbálkozások a tanulói oldalra összpontosítottak, és kevesebb figyelmet fordítottak a tanári oldalra. Ez a vegyes kép a felsőoktatási kutatások kismértékű intézményesültségével és a felsőoktatás-pedagógia területének a neveléstudományokon belüli elhelyezéseinek problémáival magyarázható. Az e területen végzett vizsgálódásokat sem intézményes, sem tudományos szempontból nem értékeli, és a tudományos elismerés hiányától szenvednek. (...) Bár a kutatás intézményi szinten elhanyagolt, az intézmények mégis befektetnek az oktatást támogató részlegekbe. (...) Minthogy [az oktatás világában – B. I.] a felsőoktatási intézmények tanárai alkotják az egyetlen olyan csoportot, amely nem részesül hivatalos pedagógiai képzésben, az egyetemekre egyre nagyobb nyomás nehezedik azzal kapcsolatban, hogy magas színvonalú képzési kínálatot alakítsanak ki. Ugyanakkor közintézményként immár arról is számot kell adniuk, hogy miként teljesítik kutatási és oktatási feladataikat, miközben azt is bizonyítaniuk kell, hogy a nemzetközi kritériumoknak megfelelő minőségértékelési eljárásokat alkalmaznak (...). Az egyetemi autonómia és szabadság védelmével összefüggésben tehát már az 1990-es évek végén kezdtek kialakulni az oktatást támogató szolgáltatások. Ezek a közvetlenül az intézmények vezetéséhez rendelt, az oktatókat kiszolgáló egységekként kialakított részlegek azt a feladatot kapták, hogy értékes, elismert tevékenységgé tegyék az oktatómunkát, javítsák az egyetemi oktatás és képzés minőségét, és egyben előmozdítsák az oktatási és pedagógiai innovációkat.” (Rege Colet 2008: 630–631.)

A felsőoktatás-pedagógia közelmúltbéli franciaországi intézményesülése

Mint láthattuk, a francia nyelvet is használó, kisebb európai országokban aránylag régóta jelen van a felsőoktatás-pedagógia. Ezzel szemben Franciaországgal kapcsolatban, ahol a legtöbben beszélnek a franciát,⁸ nagy lemaradást szoktak diagnosztizálni: „(...) Franciaországban csak nemrégiben jelent meg a felsőoktatás-pedagógia, amely a számos tudományos rendezvényt szervező Nemzetközi Egyetempedagógiai Egyesület (AIUP) égisze alatt bontakozott ki, míg Québecben és Belgiumban már három-négy évtizedes múltra tekinthet vissza ez az angolszász mintát követő (...) mozgalom.” (Delcambre 2013: 569.)

A franciaországi egyetemek lemaradása többek között azért is meglepő, mert egy olyan országról van szó, ahol már a hatvanas évektől kezdve számos színvonalas elemzés született az egyetemek működéséről – egyebek között a szociológia egyik kiválósága, Pierre Bourdieu kezdeményezésé-

⁷ A 8,7 milliós Svájc lakosságának közel egynegyede francia ajkú. Négy Franciaországhoz közel fekvő városban (Genf, Lausanne, Fribourg és Neuchâtel) összesen öt egyetem működik, amelyek közül az egyik műegyetem (École polytechnique fédérale de Lausanne). Ezen túlmenően 25 szakfőiskola is található Svájc javarészt francia ajkúak által lakott kantonjaiban, amelyek egy része pedagógiai főiskola.

⁸ A közel 68 milliós Franciaország lakosságának közel 97%-a francia ajkú.

re. Minként a szóban forgó lemaradás különböző elemeit bemutató áttekintő tanulmány szerzői rámutattak: „Bourdieu és Passeron már 1964-ben kifejtették, hogy az osztályhierarchia reprodukálását az teszi lehetővé, hogy „az egyetem pedagógiáját elsősorban a pedagógia hiánya jellemzi.”⁹ (Duguet – Morlaix 2012: 6. bekezdés.)

Néhány, az oktatómunka terén diagnosztizált probléma

Az imént idézett szerzők munkájukban többek között azokról a kutatásokról szoltak, akik a felsőoktatásba a hatvanas évektől mind nagyobb számban beáramló hallgatók beállítódásai és az oktatók munkamódszerei közötti szakadékra mutattak rá: „az egyetemre bekerülő hallgatók többségének az igényei és a kutatóprofesszorok által kínált oktatás között jelentős eltérés van. (...), a hallgatóknak nehézséget okoz az oktatók által adott nem explicit utasítások megértése, legalábbis az első hetekben. A felsőoktatásba belépő hallgatók növekvő heterogenitása adekvát oktatási módszerek alkalmazását teszi szükségessé (...)” (Duguet–Morlaix 2012: 6. bekezdés.)

A Duguet–Morlaix szerzőpáros egy olyan kutatást is megemlít, amely arra kereste a választ, hogy a tanárok miként veszik figyelembe azt, hogy új csoportok kapcsolódnak be az oktatásba, és mit kezdenek a diákok körében észlelt heterogenitással. Ennek kapcsán írnak „»a hibrid tanítási módról«, ami egy olyan adaptációs célt szolgáló »bütykölés« (bricolage), amit az oktatók »nap mint nap alkalmaznak a diákok heterogenitásának kezelésére és elfedésére.«” (Duguet–Morlaix 2012: 8. bekezdés.)

A felsőoktatásban folyó oktatómunka terén észlelt hiányosságait még hosszan lehetne sorolni, idézni, de hely hiányában csak három további fontos dimenzióra tudom felhívni a figyelmet. Egyfelől arra a megállapításra, miszerint a felsőoktatás irányítói elsősorban a tudományos teljesítményeket értékelik: „A tanárok előtt álló feladatok sokasága és a tanítási funkció megbecsülésének hiánya, ami a »kutatás abszolút túlsúlyból ered«, (...) egyfajta »pedagógiai mozdulatlansághoz« vezet.” (Duguet–Morlaix 2012: 10. bekezdés.) A többször idézett szerzők arra is felhívják a figyelmet, hogy „(...) a csekély pedagógiai képzés, amelyben felsőoktatásban tanítók részesülnek, nem ösztönzi ez utóbbiakat arra, hogy mélyebben elgondolkodjanak azon, hogy miként tanítanak. (...) a francia egyetemek alig több mint 20%-ában léteznek oktatástámogató intézmények. Ezek közé tartoznak az Egyetemi Pedagógiai Központok (Structures Universitaires de Pédagogie – SUP). Fő céljaikat így határozták meg: »a tanítási innovációk előmozdítása«, »a felsőoktatásban tanítók alapszintű képzése és továbbképzése«, valamint »annak elősegítése, hogy értéként tekintsenek a tanári munkába való befektetésre« (...). Az ilyen struktúrák azonban még mindig ritkák Franciaországban. (...) és ténylegesen csak néhány központ kínál a tanároknak olyan »képzési és pedagógiai tanácsadási tevékenységeket«, amelyek túlmutatnak az IKT pusztá használatán.” (Duguet–Morlaix 2012: 11–12. bekezdés.)

Végül egy hosszabb idézet, amely egy pedagógiainak éppen nem mondható szemléletmódnak, mentalitásnak bizonyos egyetemeken való jelenlétére hívja fel a figyelmet: „Egyes diákok úgy érzik, hogy megvetik őket a tanáraik. Ahogy Felouzis (...) kifejti, »azt érzékelik, hogy a hallgatókat leértékelő magatartások valahogy szétrombolják a pedagógiai kapcsolatot«. Felouzis még az »intézményszerű megvetés« kifejezést is használja bizonyos helyzetek kapcsán, mint amilyen például a jogi kari képzés első napja. E találkozás alkalmával gyakran figyelmeztetik arra a hallgatókat, hogy közülük csak minden negyedik fog sikert elérni, a többiek évisméltásra vagy átirányításra vannak ítélve. (...) Ezeket a megjegyzéseket Altet, Fabre és Rayou (...) is megerősítik, amikor egy modern irodalom kurzus második évfolyamára beiratkozott diák szavait idézik, akinek elmondása szerint a tanárok

⁹ Pierre Bourdieu és Jean-Claude Passeron *Les héritiers, les étudiants et la culture* [Az örökösök, az egyetemisták és a kultúra]. (Párizs, Les Éditions de Minuit, 1964) c. könyvének 55. oldalán szerepel ez a megállapítás.

»elrettentő stratégiákat dolgoznak ki, hogy kiszűrjék a gyengén teljesítő diákokat, és megtartsák a legjobbakat« (...) a tanárok ilyen megnyilvánulásai valószínűleg gyorsan tönkre vágják a diákok motivációját, különösen, ha az már eleve alacsony szintű volt.” (Duguet–Morlaix 2012: 17. bekezdés.)

A harmadik évezred második évtizedének elején megfogalmazott diagnózishoz képest jelentős új fejleménynek tekinthető, hogy 2017 tavaszán, még Emmanuel Macron elnökké választása előtt kormányrendelet született arról, hogy fejleszteni kell a felsőoktatásban dolgozók pedagógiai felkészültségét.

Az oktatók pedagógiai készségeinek fejlesztését célzó lépések

A döntés előzménye, hogy a MINES betűszóval jelölt, a felsőoktatás digitalizációját előmozdítani hivatott minisztériumi program szakértője, Claude Bertrand közel negyvenoldalas jelentést készített, amely a témába vágó irodalom, valamint különböző szakemberek, érdekképviseletek, köztük a két legnagyobb diákszervezet (UNEF, FAGE) képviselőinek meghallgatása alapján fogalmazott meg egy szakpolitikai javaslatot. A jelentés szerzője egyfelől röviden bemutatta a felsőoktatáspedagógia terén Franciaországban észlelhető lemaradás főbb dimenzióit, melyeket fentebb én is érzékeltettem, majd más európai és tengerentúli országok gyakorlatára is hivatkozva tíz fejlesztési irányt jelölt meg, hangsúlyt helyezve arra, hogy a változtatásokat a hasonló irányba mutató uniós kezdeményezésekkel összhangban kell meghozni: „ (...) az oktatás átalakítására irányuló politikának összhangban kell állnia a bolognai folyamattal, amelyet a 2009-es leuveni konferencia¹⁰ aktualizált. A 2020-as dátum jegyében megfogalmazott prioritások között szerepel a hallgatóközpontú tanulás fejlesztése és a felsőoktatás oktatási küldetésének megerősítése.” (Bertrand 2014: 17.)

Bertrand szorgalmazta, hogy az intézmények akkreditálásakor szerepet játsszon a képzés pedagógiai dimenziója, miként azt is, hogy létesüljön egy megfigyelőközpont és egy elektronikus platform, amelyek számba veszik és hozzáférhetővé teszik a pedagógiai újításokat. Abból kiindulva, hogy a kutatás területén jeleskedő személyek vagy intézmények számára már léteznek elismerések, azt is javasolta, hogy kiválóan tanító, oktatási innovációkat megvalósító egyetemi dolgozók, oktatási részlegek, illetve felsőoktatási intézmények is részesüljenek kitüntetésben. A szerző azt is kezdeményezte, hogy új egyetemi pedagógiai központok létesítésével és egyéb intézkedésekkel segítsék elő, hogy a doktori képzés során és a már állásban lévő oktatók esetében is legyen lehetőség pedagógiai ismeretek megszerzésére. Emellett az is megfogalmazódott, hogy konferenciák megszervezésével, továbbá az országos kutatási alap által finanszírozott pályázatokkal ösztönözzék a felsőoktatási intézmények működésének kutatását.

A felsőoktatás-pedagógia intézményesülését kritikával illető professzor állásfoglalása és egy diákszervezet támogató véleménye

Az interneten keresgetve két egymástól radikálisan eltérő reakcióra bukkantam, amelyek a jelentés apropójából születtek. Az egyik egy olyan, viszonylag új diákszervezettől származott, amely a diákjóléti rendszerrel kapcsolatos választásokon újabban főlénybe került az 1907-es alapítású, UNEF betűszóval jelölt, tüntetéseket gyakran szervező diákszakszervezettel szemben. (Ez utóbbit, mely belülről többnyire erősen megosztott volt, a huszadik század második felében, a legerősebb baloldali diákszervezetként tartották számon.) A nemrégiben vezető szerepre szert tett, FAGE betűszóval jelölt szervezet helyi diákegyesületek szövetségéként jött létre. A napi politizálástól tartózkodó,

¹⁰ A bolognai folyamathoz csatlakozott országok oktatási miniszterei 2009-es találkozájának színhelyéül, melynek során a felsőoktatás-pedagógiai törekvéseknek kedvező „hallgatócentrikus oktatás” fogalmát állították előtérbe, a már említett két belgiumi város, a flamand ajkú Leuven és a francia ajkú Louvain-la-Neuve adott otthont.

magát szakszerű érdekképviselési tevékenységet végző diákszövetségként meghatározó FAGE így üdvözölte a Bertrand-jelentés elkészültét: „A felsőoktatásban sürgősen át kell alakítani a tanítási módszereket, hogy reagálni lehessen a hallgatói népesség változásaira és a képzések előtt álló új kihívásokra. (...) A FAGE a készségeken alapuló oktatási megközelítést támogatja (...). Ez a pedagógiai megközelítés távolról sem ellentétes a tudásalapú megközelítéssel, hanem éppen ellenkezőleg, kiegészíti azt, lehetővé téve a hallgatók számára, hogy az elméleti és a gyakorlati tanulást összekapcsolják.” (La Fage 2014.) Ez az állásfoglalás fontos jelzés az ügyben, hogy a hallgatók egy része elégedetlen az oktatók munkájával, és kívánatosnak tartaná a diákok aktívabb szerepvállalását elősegítő pedagógiai módszerek elterjedését.

Ugyanakkor a jelentés kapcsán az interneten kemény bírálat is megfogalmazódott Pierre Dubois szociológusprofesszor részéről. A '68-as sztrájkokat kutató, utóbb pedig a felsőoktatás irányítását is vizsgáló szociológus szerint „Claude Bertrand nem független jelentéstevő, hanem egyszerre bírő és érintett. A jelentésben megjelölt tíz cselekvési irány nem egy megvalósítandó politikát mutat be, hanem egy már eldöntött, digitális irányultságú politika támogatására szolgál” (Dubois 2014). A bíráló ezt követően a felsőoktatás konzultációs testületben helyet foglaló egyik kollégájának megállapításait idézi, amelyek szerint katasztrófálisként értékelhető a jelentés: „(...) a felsőoktatás, különösen a tömegesített első egyetemi ciklus középfokú oktatatássá való átalakítását előrevetítő, a költségvetési megszorításokat kísérő pedagógiai ideológiát fogalmaz meg a jelentés. Ráadásul az előterjesztés a digitális technológiát középpontba állító technológiai-technokratikus főáramlatnak kíván elsőbbséget adni, méghozzá úgy, hogy egyetlen kritikus gondolatot sem fogalmaz meg bizonyos információs és kommunikációs technológiák (ITK) és a tömeges online kurzusok negatív hatásairól és eredeti rendeltetésüktől eltérő felhasználásáról (...), nevezetesen arról a célról, hogy költségvetési megtakarításokat lehessen elérni a tanárok nélküli oktatás megvalósítása révén.” (Dubois 2014.) E blogbejegyzés nemcsak azért figyelemre méltó, mert az ITK-s lobbri embereként láttatja a jelentés szerzőjét, hanem azért is, mert egyfajta jelzésként szolgál azt illetően, hogy a felsőoktatásban tanítók egy része veszélyt látott azokban a „pedagógizálóként” elmarasztalt törekvésekben, amelyek a felsőoktatás eltömegesedésével együtt járó problémák visszaszorításában azoknak a reformpedagógiai módszereknek szántak szerepet, amelyeket korábban elsősorban az alsóbb iskolafokokon alkalmaztak. (Itt érdemes megjegyezni, hogy az idehaza „reformpedagógia” névvel illetett törekvéseket franciául – szerintem igen szerencsés módon – az „aktív pedagógia” kifejezéssel illetik, arra utalva, hogy az ehhez az irányzathoz kapcsolódó szakemberek a frontális tanítás gyakorlatával szakító megoldásaikkal a tanulónak a tanulási folyamatban való aktív szerepvállalását kívánták/kívánják előmozdítani.)

2017 májusában, Claude Bertrand jelentésének közreadása után három évvel rendelet született, amely előírta a jövőben docenssé (franciául *maitre de conférences*) előléptetett oktatók számára, hogy a fokozat megszerzése utáni első évben pedagógiai képzésben kell részesülniük. A képzések kötelező időtartamát 32 órában szabták meg, méghozzá oly módon, hogy a docensek éves óraterhelése 32 órával csökken. A rendelet értelmében a docensek – amennyiben igénylik ezt – a kinevezésük utáni öt évben is részesülhetnek némi órakedvezménnyel járó pedagógiai képzésben. A docensek pedagógiai felkészítésének általános kereteit tehát jogszabály határozza meg, ugyanakkor az egyetemek maguk alakítják kik a 32 órás képzés jellemzőit. Különböző egyetemek idevágó dokumentumaiból kitűnik, hogy az intézmények igyekeznek személyre szabott képzéseket nyújtani. A képzés jellemzőinek bemutatást követően általában egyéni beszélgetésekre kerül sor a résztvevőkkel, amelyek során egy pedagógiai tanácsadó és a tanfolyam résztvevője együtt igyekeznek feltárni, hogy az érintett személy milyen nehézségekkel találkozott oktatási gyakorlata során, illetve azt, hogy az egyetem pedagógiai egysége által felkínált néhány órás, általában kiscsoportos foglalkozások közül melyik lenne az illető számára a legérdekesebb, illetve a leghasznosabb. A Poitiers-i Egyetem

számos három és fél órást kínál, ezek közül egy kötelező. Ennek középpontjában a felsőoktatásban alkalmazható inkluzív megközelítések és a pedagógiai differenciálás kérdései állnak, míg a választható foglalkozások listáján egyebek között a következő témák szerepelnek: a nagyelőadások dinamizálására alkalmas: módszerek és eszközök; videók készítése a tanításhoz; a játékok és azok mechanizmusainak használata a tanításban; a fordított osztályterem gyakorlata; a projektalapú vagy problémaközpontú tanítás megvalósítása. A docensi pozícióba kerültek kötelező pedagógiai képzése csak 2018-ban kezdődött, de már hozzáférhető egy olyan kutatás, amely az egyik egyetemen megvalósuló képzés hatékonyságát elemezte két évfolyam tapasztalatai alapján. A résztvevőknek azon kérdésre adott válaszaik kapcsán, hogy milyen szavakkal tudnák érzékeltetni, miként gondolkodtak a tanfolyam elején és végén a képzésről, ezt olvashatjuk a tanulmányban: „Míg a válaszadók kezdeti véleményüket jellemezve az »időigényes«, »korlátozó« és »nem vonzó« megfogalmazásokkal éltek, a képzés végén »hasznosnak«, »gazdagnak« és »érdekesnek« ítélték a tanfolyamot. Ez a változás mindkét egymást követő tanév kapcsán született válaszok esetében is érzékelhető.” (Younès–Serindat–Sabart 2022: 251)

Meglepőnek tűnhet, hogy 2017-ben nem a pályakezdő egyetemi oktató-kutatók, hanem a frissen docensi pozícióba kerültek pedagógiai képzéséről intézkedtek. Bár nem találtam választ arra, hogy miért pont ilyen döntés született, némi internetes bújárkodásból kiderült, hogy a doktori képzés szintjén is megjelentek Franciaországban különböző felsőoktatás-pedagógiai képzések. Ezekbe elsősorban azoknak célszerű bekapcsolódnuk, akik a doktori képzés elvégzése után egyetemi oktatói-kutatói állásba szeretnének kerülni. Az egyetemek által kínált képzések nagyon különbözőek. Így például a Grenoble-i Egyetem „Parcours Enseignement Supérieur” (Felsőoktatási szakirány) címmel kínál egy képzést. A dél-párizsi „Paris-Saclay Egyetemen” pedig, amely kezdetben az atomfizikai kutatások révén vált híressé, és ahol napjainkban számos természettudományos, műszaki és élettudományi területen végeznek élenjáró kutatómunkát, az „Enseigner dans le Supérieur” „Felsőfokon tanítani” című program készíti fel az oktatói-kutatói pályára készülő önként jelentkező doktoranduszokat. Ez utóbbi képzés programjában számos kialakítani kívánt kompetenciát sorolnak fel, de hely hiányában ezek közül csak néhányat tudok bemutatni: „a különböző típusú közönségek sokféle igényének figyelembevétele; a tanulást leginkább elősegíteni képes, adekvát tanítási módszerek kiválasztása (aktív tanulás, az IKT-k használata stb.); a motivációk felkeltése és fenntartása; saját oktatási gyakorlatunk fejlesztése és az ehhez szükséges reflexív beállítódás kialakítása; a folyamatos értékelés; a hallgatók segítése annak megítélésében, hogy miként teljesítik az oktatás elvárásait (<https://www.universite-paris-saclay.fr/parcours-enseigner-dans-le-superieur>).

A felsőoktatás-pedagógia franciaországi intézményesülését a fentebb bemutatott képzéseken túl az is jelzi, hogy oktatási szaklapok újabban tematikus számokat szentelnek e területnek. Legutóbb például az Oktatókutatásért Egyesület (Association pour la Recherche en Éducation) *Spirales* című folyóiratának 69., 2022/1-es tematikus száma „Az egyetemi pedagógia aktuális kérdései” címmel jelent meg. Azt is meg kell említeni, hogy ugyancsak 2022-ben a Bordeaux-i Egyetem egy olyan online folyóiratot indított „Felsőoktatási tanulmányok és pedagógiák” (*Études & pédagogies*) címmel, amelyben nemcsak a Franciaországban, hanem a többi frankofon országokban élő szakemberek is közölnek írásokat. Az sem maradhat említés nélkül, hogy újabban digitális megoldásokat is bevontak a felsőoktatás-pedagógiai tevékenységek eszköztárába. Így például a 2012-ben létrehozott Franciaországi Digitális Egyetem (France Université Numérique, rövidítése FUN) révén minden évben ingyenesen hozzá lehet férni a „Képezzük magunkat a felsőoktatásban való tanításhoz” (Se former pour enseigner dans le supérieur) című kétórás foglalkozásokból álló digitális távoktatásos kurzushoz (<https://www.fun-mooc.fr/fr/cours/se-former-pour-enseigner-dans-le-superieur/>).

A tanfolyam kidolgozására a felsőoktatási és kutatási tárca adott megbízást, többek között azért, mert a kezdő docensek számára kötelezővé tett foglalkozásokat egyes felsőoktatási intézmények nem

tudták volna megszervezni, mivel nem rendelkeznek pedagógiai központrall. Ugyanakkor a szóban forgó digitális eszközt – mintegy kiegészítő jelleggel – számos ilyenfajta képzések megszervezésére képes intézményben is felhasználták. A Francia Digitális Egyetem honlapján így mutatják be a kurzus jellemzőit: „A tanfolyam 12 hétig tart. Minden témát két-három hétig tárgyalunk, hogy a résztvevőknek legyen idejük a források tanulmányozására, a tevékenységek elvégzésére, a tanítási módszerek tutorokkal és a csoport többi résztvevőjével történő megvitatására, valamint a validációs tesztek kitöltésére.” Az ország különböző egyetemein működő pedagógiai központok munkatársainak részvételével megalkotott kurzusokat a következő négy téma köré szervezték: a) Hogyan építsük fel kurzusunkat? b) Milyen tevékenységekkel segíthetjük a tanulást? c) Hogyan értékeljük a tanulási folyamatot? d) Egy oktatókból álló csoport tagjaként miként építhetünk fel egy képzési programot?” (<https://www.fun-mooc.fr/fr/cours/se-former-pour-enseigner-dans-le-superieur/>). Itt érdemes megjegyezni, hogy a szóban forgó tömeges nyílt online kurzus (MOOC) egyes franciaországi egyetemi városokban élő foglalkozásokkal egészült ki. Ilyen esetekben a helyi pedagógiai központ munkatársait bevonva tartottak személyes részvételen alapuló eseményeket. A gyakran „pedagógiai kávéház” (café pédagogique) címmel meghirdetett rendezvények lehetővé tették az éppen tárgyalt témák elmélyítését, megvitatását, a résztvevők személyes tapasztalatainak, ötleteinek a megosztását. Az ilyen találkozók egyébként nem spontán módon szerveződtek, hanem a felsőoktatási tárca pályázatok meghirdetésével ösztönözte a tömeges online kurzusok hibridizált változatainak létrejöttét. Egyébként a már említett folyóiratokon túl létezik egy kétnyelvű, francia és angol szabad hozzáférésű online folyóirat is, amely a felsőoktatás-pedagógia oktatástechnikával, illetve a digitalizációval összefüggő kérdéseit állítja a középpontba. A *Revue Internationale des technologies en pédagogie universitaire / International Journal of Technologies in Higher Education* című szabad hozzáférésű online lap a Québec tartományban működő egyetemek összefogásával jött létre a 2000-es évek elején. Aki például többet szeretne megtudni a tömeges online kurzusok hibridizálásáról, természetesen erről a témáról is olvashat (Mohib 2020) a szóban forgó folyóiratban, amelynek szerzői között minden e tanulmányban tárgyalt frankofon ország szerzői megtalálhatók.

A harmadik világ és a felsőoktatás-pedagógia

Tanulmányom végén fontosnak tartom megemlíteni, hogy az eddig taglalt országokon túl számos más frankofon országban is jelen van a felsőoktatás-pedagógia. Ebben fontos szerepet játszik az írásom elején említett Nemzetközi Felsőoktatás-pedagógiai Egyesület (AIPU), amelynek létrejöttét Jean Demal kezdeményezte. Bár érthető okok miatt a szervezet kongresszusait általában fejlett, illetve gazdag országok különböző francia ajkú városaiban tartják, két ízben marokkói városokban, Rabatban és Marrákesben is sor került már kongresszusra. Az AIPU kongresszusain egy-egy olyan előadást, amelyet harmadik világból jött előadók tartanak Jean Demal-díjjal szoktak jutalmazni. Tréfásan úgy is fogalmazhatnánk, hogy a szóban forgó díjat az egyesület alapító atyjának is tekinthető Jean Demal atya alapította 2001-ben. Az egyesület kongresszusain eddig többek között a következő országokból jött előadók részesültek ebben az elismerésben: Algéria, Bolívia, Chile, Madagaszkár, Marokkó, Szenegál és Tunézia. Ugyancsak idevágó fontos információ, hogy az évtizedek óta súlyos gondokkal küzdő Libanon fővárosában működő, nagy elismertségnek örvendő Szent József Egyetemen egy évtizeddel ezelőtt, 2013-ban megjelent egy számos témakört külön fejezetekben feldolgozó felsőoktatás-pedagógiai tankönyv (*Manuel de la pédagogie universitaire*). Ennek a nyomtatásban és elektronikus formában egyaránt hozzáférhető, minden évben rendszeresen megújított, illetve új fejezetekkel bővülő műnek a létrejöttét a francia állam két frankofóniát támogató intézménye szponzorálja, nevezetesen a Frankofón Egyetemi Ügynökség (Agence Universitaire de la Francophonie), illetve a libanoni Francia Intézet.

Összegzés és néhány tanulság

A különböző frankofón térségek felsőoktatás-pedagógiai kezdeményezéseit áttekintő tanulmányom végén nem megkerülhető kérdés, hogy milyen – idehaza is megfontolandó – tanulságok vonhatók le vizsgálódásaimból.

Egyrészt szembeötlő, hogy minden vizsgált országban egyre nagyobb figyelem övezi azt a kérdést, hogy miként lehet felkészíteni az egyetemeken, illetve egyéb felsőoktatási intézményekben oktatói-kutatói munkát végző szakembereket arra, hogy a hallgatók aktívan, érdeklődve kapcsolódjanak be az egyes intézményekben zajló ismeretátadási és készségfejlesztési folyamatokba. Ebben nincs semmi meglepő: a felsőoktatásban sok évtizede zajló tömegesedési folyamatok hosszú ideje egyre több kérdőjelet rajzolnak azon oktatási modell köré, amelynek jegyében egykor magától értetődő, természetes dolognak tűnt, hogy a saját szakterületükön magas szintű ismeretekkel rendelkező, színvonalas kutatómunkát végző professzorok egyben jó tanárok, akiknek nincs semmi szükségük arra, hogy módszeres pedagógiai képzésben, továbbképzésben részesüljenek. E modell megkérdőjeleződésében fontos szerepet játszott annak a (részben egyetemeken végzett kutatások révén történt) felismerése, hogy társadalmi háttérük, előéletük, érdeklődésük, életkoruk és életmódjuk, léthelyzetük tekintetében mind változatosabb összetételűek a felsőfokú tanulmányokat folytató diákok, akik esetében külön reflexiót érdemel azon módszerek, megközelítések megtalálása, amelyek révén nyitott, önálló kérdések megfogalmazására képes, adott esetben oktatóival és diáktársaival közös kutatások elvégzésére képessé válhat az egyetemekre, egyéb felsőoktatási intézményekre nagy számban belépő, nem feltétlenül az egyes társadalmak társadalmi-, gazdasági-, illetve tudáselitjéből származó „új típusú” hallgatók.

A kialakult, illetve kialakulóban lévő felsőoktatás-pedagógiai képzések szerveződmódja úgy tűnik, eltér az oktatók prelegálásán alapuló hagyományos egyetemi előadásoktól: az ismeretátadás, illetve készségfejlesztés középpontjában a kicsoportos foglalkozások vagy az olyan vegyes felépítésű kurzusok állnak, amelyek lehetőséget adnak a tanácsadókcal való személyes konzultációra, a résztvevők pedagógiai tapasztalatainak, gyakorlatának megvitatására, például valós tanulási helyzetekről készült videófelvételek megtekintése, elemzése révén. A Louvain-la-Neuve-i Katolikus Egyetemen kialakult, annak idején úttörő jellegű felsőoktatás-pedagógiai tevékenységek kezdetei többek között azért figyelemre méltóak, mert azt jelzik, milyen nagy jelentősége van annak, ha vannak olyan vezetők, akik fontosnak tartják az intézményben folyó oktatómunka jellemzőinek megismerését, annak elősegítését, hogy az egymástól elszigetelten dolgozó oktatók képet alkothassanak, és kommunikáljanak arról, hogy céljaikat elérendő, nehézségeiket megoldandó milyen megoldásokat alkalmaznak. És persze igen fontos kérdés az is, hogy az egyes felsőoktatási intézmények vezetése érdemben tudja-e ösztönözni a tanítás pedagógiai színvonalának emelését – például anyagi eszközökkel, kollégák munkaidejének rendelkezésre bocsátásával, képzések hozzáférhetővé tételével, az oktatási innovációk érdemi elismerésével stb. Szórványos magyarországi információk alapján úgy vélem, a hazai feltételek és érdekeltségi viszonyok (pl. az, hogy egyes intézményekben a magas impakt faktorú tudományos közlemények szakmában történő termelése élvez abszolút prioritást, míg az oktatói tevékenység színvonalának javítását sem nem értékelik, sem nem ösztönzik megfelelően). Úgy vélem, hogy mindebben szerepet játszhat az, hogy az oktatói tevékenység jellemzőinek javítása nem prioritása a jelenlegi hazai felsőoktatás-politikának. Ugyancsak hozzájárulhat a jelenlegi helyzethez az, hogy az egyetemirányítók nem eléggé felkészültek ez utóbbi szempontok alkalmazására, illetve nem tudnak mozgósítani olyan eszközöket, ösztönzőket, amelyek elősegíthetnék azt, hogy az oktató-kutatók között érdemi reflexiók tárgyává váljon az oktatói tevékenység minősége, illetve az, hogy miként lehet kedvező változásokat elérni a szóban forgó területen.

A részletesebben taglalt frankofón térségek közül háromban, a belgiumi, a svájci és a kanadai francia ajkú térségek esetében, amelyek mindegyikéről elmondható egyébként – bár e kérdésre nem tértem ki részletesen írásomban –, hogy egyetemeik nagy autonómiát élveznek, a felsőoktatás-pedagógiai szempontok előtérbe kerülésében intézményi szintű döntéseknek, sőt egy esetben egy személyes kezdeményezésnek volt meghatározó szerepe. Ugyanakkor egy svájci és egy kanadai tanulmányból arra következtethetünk, hogy az egyetempedagógiai megoldások intézményesülésében egyfelől szerepet játszott az intézmények közötti verseny felerősödése, illetve a minőségbiztosítási elvek előtérbe kerülése, míg a kanadai frankofón területek kapcsán elmondható, hogy az egyetempedagógia térnyerését az ott intenzíven érvényesülő angolszász minta is elősegítette. Franciaország esetében viszont, ahol – miként az élet igen sok más területén – sokáig az egyetemek irányításában is erős centralizáció érvényesült, a felsőoktatás-pedagógiai szempontok aránylag késői előtérbe kerülését figyelhetjük meg. Ezt a franciaországi megkésztettség ellensúlyozandó a 2010-es években egy országos szintű, több elemből álló felsőoktatás-fejlesztési részpolitikát dolgoztak ki és vezettek be azt elősegítendő, hogy sokrétűbbé, reflexivebbé váljon a hallgatók képzésében szerepet vállalók oktatómunkája.

Az írásomban foglaltak alapján megállapítható, hogy az európai frankofón térségekben és Kanada Québec tartományában különböző periódusokban kerültek előtérbe az egyetempedagógiai törekvések. Ugyanakkor általános tendenciának tekinthető az, hogy immár egyre több egyetemen, és nem csak a tanárképzésben szerepet vállaló felsőoktatási intézményekben hoznak létre olyan pedagógiai központokat, amelyek fontos feladata a bármilyen tudományhoz, szakterülethez kapcsolódó oktató-kutatók pedagógiai felkészültségének elősegítése, lett légyen szó leendő vagy már pályán lévő egyetemi-főiskolai tanárokról. Míg pár évtizede még az alsó iskolafokok esetében beszélhettünk arról, hogy a korábbi tanfelügyeleti szolgáltató intézményekké történt átalakítása nyomán létrejött egy új, kis létszámú „szakma”, a pedagógiai tanácsadókként dolgozók foglalkozási csoportja, ma már a modern egyetemek világában is mind több pedagógiai tanácsadó van jelen. Az is jól érzékelhető, hogy szaporodik a kutatási eredményeket is közlő francia nyelvű vagy kétnyelvű (francia–angol) egyetempedagógiai folyóiratok, szakkiadványok, tankönyvek száma. Ebben az is szerepet játszik, hogy a szóban forgó területen bő negyven éve működik egy – a franciát munkanyelvként használó – nemzetközi egyesület, amely nemcsak a világ gazdagabb térségeiben fejt ki hatást, hanem azokban az országokban is, amelyeket régebben ún. „harmadik világ” részeként tartottak számon.

IRODALOM

- ALTET, M., FABRE, M. & RAYOU, P. (2001) Une fac à construire [A felépítendő egyetem]. *Revue française de pédagogie*, No. 136. pp. 107–115.
- BERTRAND, Cl. (2014) *Soutenir la transformation pédagogique dans l'enseignement supérieur* [A felsőoktatás pedagógiai átalakulásának támogatása]. Párizs, Ministère de l'éducation de l'enseignement supérieur et de la recherche.
- BUCHETON, D., DE KETELE, J.-M., MEIRIREU, Ph. & ÉTIENNE, R. (2020) L'égalité dans l'enseignement supérieur entre utopie et solutions concrètes [Egyenlőség a felsőoktatásban – az utópia és a konkrét megoldások közötti felúton]. *Éducation et socialisation*, No. 58. [Letöltve: 2024. 06. 17.]
- DELCAMBRE, I. (2013) Le mémoire de Master: ruptures et continuités. Points de vue des enseignants, points de vue des étudiants [A mesterképzések szakdolgozatai – a tanárok és diákok nézőpontjából]. *Linguagem em (dis)curso* (Tubarão, SC), Vol. 13. No. 3. pp. 569–612.
- DUBOIS, P. (2014) *Pédagogie – le rapport scandaleux* [Pedagógia – a botrányos jelentés]. <https://histoires-duniversites.wordpress.com/2014/09/10/pedagogie-le-rapport-scandaleux/> [Letöltve: 2024. 01. 22.]
- DUGUET, A. & MORLAIX, S. (2012) Les pratiques pédagogiques des enseignants universitaires : Quelle variété pour quelle efficacité ? [Az egyetemi oktatók pedagógiai tevékenysége: mennyire változatos és

- mennyire hatékony?) *Questions Vives*, Vol. 6. <http://journals.openedition.org/questionsvives/1178> [Letöltve: 2024. 01. 22.]
- FELOUZIS, G. (2001) *Sociologie des étudiants et de l'Université* [Az egyetem az egyetemisták szociológiája]. Paris, Presse Universitaires de France.
- KARSENTI, TH. & TARDIF, M. (2020) La recherche en éducation au Québec: évolution des pratiques et de leur impact sur les acteurs de terrain [Oktatáskutatás Québecben: A kutatói gyakorlat változásai és ezek hatása a terepen működőkre]. *Revue internationale d'éducation de Sèvres*, No. 85. pp. 143–152.
- La FAGE... (2014) La FAGE salue la sortie du rapport Bertrand préconisant une transformation pédagogique dans l'enseignement supérieur [A FAGE támogatja a felsőoktatásban érvényre jutó pedagógia átalakítását szorgalmazó Bertrand-jelentés megjelenését]. 2014. május 7. <https://www.fage.org/news/actualites-fage-federations/2014-05-07,la-fage-salue-la-sortie-du-rapport-bertrand.htm> [Letöltve: 2024. 01. 22.]
- LANGVIN, L., GRANDTNER, A.-M. & MÉNARD, L. (2008) « La formation à l'enseignement des professeurs d'université : un aperçu [Áttekintés az egyetemi tanároknak a tanításra való felkészítéséről]. *Revue des sciences de l'éducation*, Vol. 34. No. 3. pp. 643–664. <https://www.erudit.org/fr/revues/rse/2008-v34-n3-rse2889/029512ar/> [Letöltve: 2024. 01. 22.]
- LEBRUN, M. & DE KETELÉ, J.-M. (2019) La pédagogie universitaire en Belgique francophone : un processus qui s'inscrit dans la durée [Egyetempedagógia a francia ajkú Belgiumban – egy hosszú távon érvényre jutó trend] *Revue Internationale d'éducation de Sèvres*, No. 80. pp. 71–82.
- LISON, CH. & PAQUELIN, D. (2019) La formation du supérieur: un levier de transformation des universités québécoises [A elsőfokú képzés: a québeci egyetemek átalakulását elősegítő egyik emeltyű]. *Revue internationale d'éducation de Sèvres*, No. 80. pp. 61–70.
- MOHIB, N., GUILLON, S. & ZHENG, C. (2020) Retour d'expérience sur une pratique d'hybridation : l'intégration d'un MOOC hybride dans une formation en présentiel [Egy hibridációs gyakorlat tapasztalatairól: Egy MOOC beépítése egy jelenléti képzésbe]. *Médiations et Médiatisations. Revue internationale sur le numérique en éducation et communication*, No. 4, pp. 78–88. <https://revue-mediations.telug.ca/index.php/Distances/article/view/155/98> [Letöltve: 2024. 01. 22.]
- REGE-COLET, N. (2008) D'une communauté de praticiens à un programme de recherche. Réflexions sur le développement de la pédagogie universitaire en Suisse [Gyakorlati szakemberek közösségétől egy tudományos programig – Gondolatok a felsőoktatás-pedagógia svájci fejlődéséről]. *Revue des sciences de l'éducation*, Vol. 34. No. 3. pp. 623–641. <https://www.erudit.org/fr/revues/rse/2008-v34-n3-rse2889/029511ar.pdf> [Letöltve: 2024. 01. 22.]
- ROMAINVILLE, M. & LOIOLA, F. (2008) La recherche sur la pédagogie de l'enseignement supérieur: où en sommes-nous ? [Hol tartanak a felsőoktatás-pedagógiával kapcsolatos kutatások?] *Revue des sciences de l'éducation*, Vol. 34. No. 3. pp. 643–664. <https://www.erudit.org/fr/revues/rse/2008-v34-n3-rse2889/> [Letöltve: 2024. 01. 22.]
- YOUNES, N., SERINDAT, S. & SABART, M. (2022) Travailler avec les tensions dans l'évaluation d'un dispositif de formation pédagogique des enseignants-chercheurs [Milyen feszültségek merülhetnek fel, ha az oktató-kutatók pedagógiai képzését értékelni hivatott eszközt használunk?] *Spirale – Revue de recherches en éducation*, Vol. 2022/1. No. 69. pp. 147–162. <https://www.cairn.info/revue-spirale-revue-de-recherches-en-education-2022-1-page-147.htm> [Letöltve: 2024. 01. 22.]